

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВИЩОЇ
ОСВІТИ ТА ЇЇ ЗМІСТУ

УДК 159.9

doi:10.20998/2078-7782.2020.3.07

Оксана Грицук

докторантка кафедри практичної психології, Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди; Харків, Україна
E-mail: oxana.gri@gmail.com

**ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ
ОСВІТИ ЗАЛЕЖНО ВІД ВИДУ НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ**

Анотація: розглянуто особливості емоційного стану студентів залежно від виду навчального заняття. Досліджено міру самопочуття студентів та міру активності на лекційних заняттях порівняно з семінарськими і лабораторними; самопочуття та активності на семінарських заняттях порівняно з лабораторними; міру настрою студентів на лекційних заняттях порівняно з семінарськими і лабораторними заняттями, настрою на семінарських заняттях порівняно з лабораторними. З'ясовано, що у студентів самопочуття на лекціях має позитивні ознаки. Порівняно з лекціями, на лабораторних заняттях студенти мають більш позитивно виражене самопочуття. У студентів міра вираженості активності більш висока на семінарах, ніж на лекціях. Порівняно з лекціями, на лабораторних заняттях студенти дуже активні. Швидкість і темп протікання психічних функцій студентів під час лабораторних заняттях мають більш високу міру вираженості, ніж під час семінарів. У студентів міра вираженості настрою більш висока на лекціях, ніж на семінарах. У якості перспективного напрямку дослідження виділено аналіз емоційних станів студентів залежно від гендерних особливостей і курсу навчання.

Ключові слова: емоція, емоційний стан, навчально-професійна діяльність, самопочуття, активність, настрої, статистична значущість.

Oksana Hrytsuk

candidate for a Doctor's Degree of the Department of Practical Psychology G. S. Skovoroda
Kharkiv National Pedagogical University; Kharkiv, Ukraine
E-mail: oxana.gri@gmail.com

**PECULIARITIES OF THE EMOTIONAL STATE OF HIGHER EDUCATION
STUDENTS DEPENDING ON THE TYPE OF LEARNING CLASSES**

Abstract: the features of emotional state of the students depending on a kind of learning classes are considered. The degree of well-being of students at lectures compared to seminars and laboratory classes, well-being at seminars compared to laboratory classes, the degree of activity of students at lectures compared to seminars and laboratory classes, activity at seminars compared to laboratory classes, the degree of mood of students at lectures compared to seminars and laboratory classes, the mood at seminars compared to laboratory classes have been studied. It has been found that the students have positive feelings at lectures. Compared to lectures, at laboratory classes the students have positive well-being. The students have a higher degree of activity at seminars than at lectures. Compared to lectures, the students are very active at laboratory classes.

© Оксана Грицук, 2020

The speed and pace of mental functions of the students during laboratory classes are expressed more intensive than during seminars. The students have a higher degree of mood expression at lectures than at seminars. As a promising area of research, the analysis of students' emotional states depending on gender characteristics and the course of study is highlighted.

Key words: emotion, emotional state, educational and professional activities, well-being, activity, mood, statistical significance.

Оксана Грицук

ОСОБЕННОСТИ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО СОСТОЯНИЯ СТУДЕНТОВ УЧРЕЖДЕНИЙ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В ЗАВИСИМОСТИ ОТ ВИДА УЧЕБНОГО ЗАНЯТИЯ

Аннотация: рассмотрены особенности эмоционального состояния студентов в зависимости от вида учебного занятия. Исследована мера самочувствия студентов на лекционных занятиях по сравнению с семинарскими и лабораторными занятиями, самочувствие на семинарских занятиях по сравнению с лабораторными; степень активности студентов на лекционных занятиях по сравнению с семинарскими и лабораторными занятиями, активности на семинарских занятиях по сравнению с лабораторными; мера настроения студентов на лекционных занятиях по сравнению с семинарскими и лабораторными занятиями, настроения на семинарских занятиях по сравнению с лабораторными. Выяснено, что у студентов самочувствие на лекциях имеет положительные признаки. По сравнению с лекциями, на лабораторных занятиях студенты имеют более положительно выраженное самочувствие. У студентов степень выраженности активности более высокая на семинарах, чем на лекциях. По сравнению с лекциями, на лабораторных занятиях студенты очень активны. Скорость и темп протекания психических функций студентов во время лабораторных занятий имеют более высокую степень выраженности, чем во время семинаров. У студентов степень выраженности настроения более высокая на лекциях, чем на семинарах. В качестве перспективного направления исследования выделено анализ эмоциональных состояний студентов в зависимости от гендерных особенностей и курса обучения.

Ключевые слова: эмоция, эмоциональное состояние, учебно-профессиональная деятельность, самочувствие, активность, настроение, статистическая значимость.

Oksana Hrytsuk

An extended abstract of a paper on the subject

“Peculiarities of the emotional state of higher education students depending on the type of learning classes”

Problem setting. One of the central tasks of the Ministry of Education and Science of Ukraine is the implementation of reforms in the educational activities of higher education institutions. In recent years, the requirements for the competencies and skills of teachers, as well as for the learning outcomes of higher education students have increased significantly. Emotions and emotional states play an important role in the professionally oriented learning activities of the students. The experience of emotions during admission to university, exams affects the formation of personality, the restructuring of views, attitudes to the surrounding reality. The

question of the relationship and interaction of the emotional states of teachers and the students, the search for patterns of emotional processes and their factors are very important. Today, this problem remains unresolved.

Recent research and publications analysis. Today the number of works directly devoted to the actual emotional states of students during lectures, seminars and laboratory classes, their features, is not enough. A nice exception is the study of M. Kuznetsov, K. Fomenko, O. Kuznetsov, in which the scientists found a relationship between modes of control over the action and mental states of students at seminars, lectures and in terms of educational and cognitive activities at home. There is a positive relationship between indicators of orientation to the state with non-constructive mental states, as well as a negative relationship with a constructive one.

Scientists study the emotional states of students in connection with their academic achievements in the exam and difficult learning conditions, emotional components of temperament, functional state, motivation, self-awareness, and processes of awareness of one's own emotions. Separately, scientists pay attention to the problem of emotional states of students with special needs.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Відповідно до Закону України "Про освіту" [2], одним із головних завдань системи вищої освіти є впровадження реформ в освітню діяльність. За останні роки значно зросли вимоги до компетентностей та умінь педагогів, а також до результатів навчання здобувачів вищої освіти[1]. Увесь життєвий шлях особистості формується у процесі безперервного становлення, і емоції є частиною усіх психічних процесів і станів особистості. Вони відбивають у формі безпосередніх переживань, відчуттів, її ставлення до світу та оточення, а також процес і результат практичної діяльності.

Paper objective is to study the degree of well-being of students at lectures compared to seminars and laboratory classes, well-being at seminars compared to laboratory classes, the degree of activity of students at lectures compared to seminars and laboratory classes, activity at seminars compared to laboratory classes, the degree of mood of students at lectures compared to seminars and laboratory classes, the mood at seminars compared to laboratory classes.

Conclusions of the research. It has been found that the students have positive feelings at lectures. Compared to lectures, at laboratory classes the students have positive well-being. The students have a higher degree of activity at seminars than at lectures. Compared to lectures, the students are very active at laboratory classes. The speed and pace of mental functions of the students during laboratory classes are expressed more intensive than during seminars. The students have a higher degree of mood expression at lectures than at seminars. The students at lectures and laboratory classes are in a good mood. As a promising area of research, the analysis of students' emotional states depending on gender characteristics and the course of study is highlighted.

Емоції та емоційні стани відіграють важливу роль у навчально-професійній діяльності студентів. Переживання емоцій під час вступу до вишу, відповіді на навчальному занятті, екзаменів впливає на формування особистості, на перебудову поглядів, ставлення до навколишньої дійсності. Важливим є питання взаємозв'язку і взаємовпливу емоційних станів викладачів і студентів, пошук закономірностей емоційних процесів та їхніх факторів, а також оптимального для спільної роботи емоційного стану. Не визначеними залишаються питання як відбувається процес закріплення первинної емоції в емоційній пам'яті викладача і студента, яким чином включається сформована мнемічна репрезентація до

їхнього особистого досвіду і як вона актуалізується. Для ефективної взаємодії викладачеві і студентові необхідно усвідомлювати власні когнітивні схеми, суб'єктивні репрезентації у процесі взаємного впливу під час викладацької або навчально-професійної діяльності, а також саморегуляції. І викладач, і студенту спільній діяльності емоційно продовжують себе у суб'єкті комунікації. В. Олексенко розглядає принцип розпізнавання студентами власних емоцій та відчуттів як основу студентивного навчального заняття [14]. Це знижує почуття страху, невпевненості, хвилювання, знервованість, стомлюваність, а також формує атмосферу психологічної безпеки на занятті, підвищує робочий тонус, збільшує активність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Кількість робіт, що безпосередньо присвячені питанням власне емоційних станів студентів під час лекційних, семінарських і лабораторних навчальних занять, їхніх особливостей, на сьогодні недостатньо. Приємним винятком можна вважати дослідження М. Кузнецова, К. Фоменко, О. Кузнецова [10], в якому вчені виявили залежність між модусами контролю за дією і психічними станами студентів на семінарі, лекції та в умовах навчально-пізнавальної діяльності вдома. Було виявлено позитивний зв'язок показників орієнтації на стан з неконструктивними психічними станами, а також негативний зв'язок – з конструктивними.

На необхідності гармонізації інтелектуальної й емоційної складових змісту навчально-професійної діяльності з метою оздоровлення освіти наголошує Л. Кондрашова [9]. Це знижує стан тривожності у студентів, створює ситуацію успіху, надає емоційній домінанті цінності як усвідомленої захисної поведінки.

Учені вивчають емоційні стани студентів у зв'язку з їх навчальними досягненнями на іспиті та складними

умовами навчання [3, 4, 12, 21], емоційними складовими темпераменту [8], функціональним станом [11], мотивацією [16, 17, 22], самосвідомістю та процесами усвідомлення власних емоцій [7, 18]. Окремо ученими приділяється увага проблемі емоційних станів студентів з особливими потребами [13, 15]. R. Lee, M. Jung [19] використовували мобільний додаток для зниження тривожності, покращення емоційного самопочуття у студентів, але результати експерименту показали незначне зрушення показників емоційного стану у бік поліпшення самопочуття. F. Morales-Rodríguez, I. Espigares-López, T. Brown, J. Pérez-Mármol [20] довели, що на емоційний стан студентів впливають психосоціальні фактори, такі як позитивна комунікація, адаптація до соціального середовища, ціннісні орієнтації. Ці роботи досліджують залежність емоційних станів від особистісних особливостей студентів, а також від навчальних завдань, але не приділяють уваги емоційній складовій освітнього процесу залежно від виду заняття у ЗВО.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Невирішеними частинами порушеної проблеми лишаються загальне розуміння відмінностей у емоційному сприйнятті навчальної інформації студентами під час лекційних, семінарських, лабораторних занять, а також в їхніх емоційних станах. Досить мало наукових досліджень, що вивчають, наскільки співпадають емоційні стани студентів і викладачів під час навчальних занять залежно від їх виду, в які моменти навчального заняття відбувається їх розходження. Через це важливими є питання взаємозв'язку і взаємовпливу емоцій, емоційних станів викладачів і студентів, пошук закономірностей емоційних процесів, динамічних особливостей, факторів, що впливають на емоційні стани суб'єктів освітнього процесу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті поля-

гає у визначенні особливостей емоційного стану студентів залежно від виду навчального заняття. Для реалізації мети статті були виділені наступні завдання: 1) провести аналіз міри самопочуття студентів на лекційних заняттях порівняно з семінарськими і лабораторними заняттями, самопочуття на семінарських заняттях порівняно з лабораторними; 2) дослідити міру активності студентів на лекційних заняттях порівняно з семінарськими і лабораторними заняттями, активності на семінарських заняттях порівняно з лабораторними; 3) з'ясувати міру настрою студентів на лекційних заняттях порівняно з семінарськими і лабораторними заняттями, настрою на семінарських заняттях порівняно з лабораторними.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На наше глибоке переконання, у практиці освітньої діяльності викладачеві необхідно враховувати психоемоційний стан студентів, що може змінюватись залежно від багатьох факторів: навчальна дисципліна та методи й прийоми її читання викладачем, мотивація, психоемоційний стан викладача, форма і вид проведення навчального заняття, тощо. Кожний з видів навчального заняття вимагає від викладача знань особливостей та методики їх проведення, дидактичних здібностей, уміння побудувати спільну роботу зі студентами.

Було досліджено особливості емоційного стану студентів залежно від виду навчального заняття. Для їх визначення використовувався Тест диференційованої самооцінки функціонального стану, розроблений В. Доскіним, Н. Лаврентьевою, В. Шарай, М. Мирошниковим [5]. Тест Загальний список ознак емоційного стану складається з тридцяти пар, що розташовані за принципом багатоступеневої шкали. Індeksi (3 2 1 0 1 2 3) знаходяться між парами ознак протилежного значення. Ознаки емоційного

стану відбивають силу, здоров'я, відчуття втоми (самопочуття); рухливість, швидкість і темп протікання психічних функцій (активність), емоційні складові психічних функцій (настрій). При обробці даних враховувались не стільки показники міри вираженості емоційного стану студентів під час лекційних, семінарських, лабораторних навчальних занять, скільки їхні співвідношення з іншими показниками ("самопочуття", "активність", "настрій"). У студентів, які почувають себе відпочилими, оцінки активності, настрою та самопочуття приблизно рівні. У міру наростання втомленості співвідношення між ними змінюється за рахунок відносного зниження самопочуття й активності в порівнянні з настроєм. Існують декілька тестів, що досліджують емоційні реакції та явища [6], але саме Тест диференційованої самооцінки функціонального стану охоплює основні складові емоційного стану студентів.

Вибірку склали 193 студенти I-VI курсів закладів вищої освіти України (Горлівський інститут іноземних мов Державного вищого навчального закладу "Донбаський державний педагогічний університет", Донбаська національна академія будівництва і архітектури, Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут" Маріупольський державний університет), з яких 24 студенти I курсу, 45 – II курсу, 23 – III курсу, 48 – IV курсу, 33 – V курсу, 20 – VI курсу. Студенти, які брали участь у дослідженні, вчилися за різними освітніми програмами і отримували спеціальності: філологія, психологія, середня освіта, економіка, менеджмент, будівництво та цивільна інженерія, теплоенергетика. Оскільки усі вищезазначені вищі – державні, керуються нормативними документами Міністерства освіти і науки України, мають однакові вимоги до проведення навчальних занять, таку змінну, як "спеціальність", враховано не було. Дослідження проводилось у 2019 році.

Отримані дані оброблено за допомогою пакету STATISTICA 12. Пакет має широкий спектр статистичних функцій і розвинену графіку, включає основні статистики, непараметричні і параметричні методи, багатовимірні шкали. Для порівняння вибірок (показників самопочуття, активності, настрою студентів залежно від виду навчального заняття) застосовано t-критерій для залежних вибірок. Результати порівняння середніх значень з використанням t-критерію оцінювались за рівнем значущості, тобто статистичної достовірності результату обчислень – розрізень середніх. Було досліджено: 1) показники самопочуття студентів на лекційних заняттях порівняно з семінарськими і лабораторними заняттями, самопочуття на семінарських заняттях порівняно з лабораторними; 2) показники активності студентів на лекційних

заняттях порівняно з семінарськими і лабораторними заняттями, активності на семінарських заняттях порівняно з лабораторними; 3) показники настрою студентів на лекційних заняттях порівняно з семінарськими і лабораторними заняттями, настрою на семінарських заняттях порівняно з лабораторними.

В Табл. 1 представлені результати порівняння середніх значень показників самопочуття, активності та настрою студентів залежно від виду навчального заняття.

У показниках самопочуття студентів на лекційних і семінарських заняттях виявлені відмінності на високому рівні статистичної значущості ($p \leq 0,01$). У студентів самопочуття на лекціях у цілому має позитивні ознаки. Вони відчують себе сильними, працездатними, здоровими, свіжими, витривалими, бадьорими.

Таблиця 1

Показники вираженості інтегральних компонентів емоційного стану у студентів на лекційних, семінарських і лабораторних навчальних заняттях

Інтегральні показники емоційного стану	Види навчальних занять			t; p		
	Лекційне заняття (n = 66)	Семінарське заняття (n = 61)	Лабораторне заняття (n = 55)	Лекційне / Семінарське	Лекційне / Лабораторне	Семінарське / Лабораторне
Самопочуття	3,75±0,71	3,49±0,62	4,41±0,75	0,81; 0,000019	1,03; 0,000000	0,97; 0,000000
Активність	3,84±0,82	4,44±0,95	4,95±0,66	1,08; 0,000000	1,05; 0,000000	1,06; 0,000000
Настрій	4,55±0,76	3,62±0,94	4,66±0,78	1,18; 0,000000	1,03; -	1,02; 0,000000

На семінарських заняттях ці відчуття набувають негативних рис, таких як слабкість, виснаженість, знесилення, втома, млявість, сонливість. Показники самопочуття студентів на лекційних і лабораторних заняттях також мають відмінності на високому рівні статистичної значущості ($p \leq 0,01$). Порівняно з лекціями на лабораторних заняттях студенти мають більш позитивно виражене самопочуття. У показниках самопочуття студентів на семінарських і лабораторних заняттях виявлені відмінності на високому рівні статистичної значущості

($p \leq 0,01$). Міра вираженості самопочуття має найнижчі показники на семінарських заняттях, на яких студенти відчують дискомфорт, нездужання, млявість, легко втомлюються, а найвищі показники міри вираженості самопочуття спостерігаються у студентів на лабораторних навчальних заняттях. На лекційному занятті студенти запам'ятовують, відтворюють зміст навчальної інформації, встановлюють смисл сприйнятого матеріалу, прогнозують, творче поєднують елементи у ціле. Семінарське заняття як одна з активних форм навчання має на меті поглиблення

теоретичного матеріалу, засвоєного на лекціях, і проводиться у формі диспуту, бесіди, дискусії. Ці форми роботи вимагають від студентів постійного напруження, уваги, тому вони відчувають втому, виснаження, тривогу, оскільки їхня відповідь одразу оцінюється і коментується викладачем, а також самими студентами. На лабораторному занятті студенти вирішують конкретні проблемно-пошукові, дослідницькі завдання. Студенти не стільки вербалізують навчальну інформацію, скільки діють, виявляючи такі особистісні якості, як: самостійність, ініціативність, лідерські й організаторські здібності.

У показниках активності студентів на лекційних і семінарських заняттях виявлені відмінності на високому рівні статистичної значущості ($p \leq 0,01$). У студентів міра вираженості активності більш висока на семінарах, ніж на лекціях. На семінарських заняттях вони активні, рухливі, швидкі, уважні, міркують, вирішують різноманітні навчальні завдання, відчувають захопленість ходом такого виду реалізації навчального часу, випробовують хвилювання. У них спостерігається бажання активно працювати. Швидкість і темп протікання їхніх психічних функцій на семінарах мають середню міру вираженості. На лекціях студенти менш активні, вони малорухливі, повільні, відчувають байдужість до навчальних занять. Показники активності студентів на лекційних і лабораторних заняттях також мають відмінності на високому рівні статистичної значущості ($p \leq 0,01$). Порівняно з лекціями, на лабораторних заняттях студенти дуже активні. На лабораторних заняттях у студентів виражене бажання працювати, вирішувати завдання, міркувати, вони активні, швидкі, уважні, відчувають захопленість ходом навчальних занять, почуваються схвилювано. У показниках активності студентів на семінарських і лабораторних заняттях виявлені відмінності на високому рівні статистичної значущості ($p \leq 0,01$). Швидкість і темп протікання

психічних функцій студентів під час лабораторних заняттях мають більш високу міру вираженості, ніж під час семінарів. Міра вираженості активності має найвищі показники на лабораторних заняттях, а найнижчі показники міри вираженості активності спостерігаються у студентів на лекційних навчальних заняттях. На лекційному занятті студенти в основному сприймають інформацію, переробляють її, висувають гіпотези, коментують. Рівень їхньої дослідницької роботи ще досить невисокий. Якщо викладач використовує на лекції діалог, отримує зворотній зв'язок, демонструє практичну спрямованість навчального матеріалу, ставить проблемні питання, залучає до пошукової діяльності, студенти налаштовані на взаємодію, активні, емоційно занурені у предмет дослідження. При підготовці до семінарського заняття студенти стикаються з великою кількістю самостійної роботи і необхідністю працювати з першоджерелами. На семінарах вони дискутують на тему власних досліджень, обґрунтовують застосовані методи. На лабораторному навчальному занятті у студентів підвищується інтерес до дослідницької і пізнавальної діяльності, формується внутрішня мотивація до навчання.

У показниках настрою студентів на лекційних і семінарських заняттях виявлені відмінності на високому рівні статистичної значущості ($p \leq 0,01$). У студентів міра вираженості настрою більш висока на лекціях, ніж на семінарах. На семінарських лекціях вони життєрадісні, спокійні, задоволені, оптимістичні, сповнені надіями. На семінарах студенти, навпаки, сумні, похмурі, песимістичні, відчувають себе нещасливими, заклопотаними різними навчальними завданнями, розчаровані і незадоволені власними результатами й навчальними досягненнями. Між показниками настрою студентів на лекційних і лабораторних заняттях статистично достовірних відмінностей не виявлено ($p \geq 0,1$). Студенти і на лекційних, і на лабораторних заняттях

студенти оптимістичні, задоволені, щасливі, спокійні, життєрадісні, веселі. У показниках настрою студентів на семінарських і лабораторних заняттях виявлені відмінності на високому рівні статистичної значущості ($p \leq 0,01$). Якщо на семінарах вони сумні, песимістичні, то на лабораторних заняттях – життєрадісні, спокійні, задоволені. Міра вираженості настрою має найвищі показники на лабораторних заняттях, а найнижчі – спостерігаються у студентів на семінарських навчальних заняттях. На семінарі заняті студенти сліdkують за міркуванням викладача пропонувати альтернативні способи вирішення навчальних завдань. Студенти розмірковують, обґрунтовують власну думку, полемізують, ставлять питання опоненту. Викладач залучає їх до дискусії та колективної роботи. На лабораторному занятті студенти виконують різноманітні практико-орієнтовані завдання, відчують захопленість ходом занять, почувуються схвильовано.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. За результатами проведеного дослідження нами зроблені такі висновки:

1) у студентів самопочуття на лекціях має позитивні ознаки. На семінарських заняттях ці відчуття набувають негативних рис, зокрема слабкості, виснаженості, знесилення, втоми, млявості, сонливості. Порівняно з лекціями на лабораторних заняттях студенти мають більш позитивно виражене самопочуття. Міра вираженості самопочуття має найнижчі показники на семінарських заняттях, а найвищі спостерігаються у студентів на лабораторних навчальних заняттях. Семінарські заняття проводяться у формі диспуту, бесіди, дискусії. Ці форми роботи вимагають від студентів постійного напруження, уваги, тому вони відчують втому, виснаження. На лабораторному

занятті студенти вирішують конкретні проблемно-пошукові, дослідницькі завдання. Студенти не стільки вербалізують навчальну інформацію, скільки діють, виявляючи самостійність, ініціативність, лідерські й організаторські здібності;

2) у студентів міра вираженості активності більш висока на семінарах, ніж на лекціях, де вони активні, рухливі, швидкі. На лекціях студенти менш активні, малорухливі, повільні, відчують байдужість до навчальних занять. Порівняно з лекціями на лабораторних заняттях студенти дуже активні. Швидкість і темп протікання психічних функцій студентів під час лабораторних занять мають більш високу міру вираженості, ніж під час семінарів. Міра вираженості активності має найвищі показники на лабораторних заняттях, а найнижчі – на лекціях. На лекційних заняттях студенти в основному сприймають інформацію, переробляють її, висувають гіпотези, коментують, а на лабораторних – досліджують проблему, шукають альтернативні варіанти вирішення навчальних завдань;

3) у студентів міра вираженості настрою більш висока на лекціях, ніж на семінарах. На семінарських лекціях вони життєрадісні, спокійні, задоволені, оптимістичні, сповнені надіями. На семінарах вони сумні, песимістичні, а на лабораторних – життєрадісні, спокійні, задоволені. Міра вираженості настрою має найвищі показники на лабораторних заняттях, а найнижчі – на семінарах. На семінарському занятті студенти розмірковують, обґрунтовують власну думку, полемізують, ставлять питання опоненту, а на лабораторному – виконують різноманітні практико-орієнтовані завдання.

Аналіз результатів дослідження вказує на те, що одним з перспективних напрямків дослідження є аналіз емоційних станів студентів залежно від гендерних особливостей і курсу навчання.

Список літератури:

1. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня

2015 р. № 1187 [електронний ресурс]/ Постанова Кабінету Міністрів України від 10.05.2018 р. № 347 // Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347-2018-%D0%BF#n10>

2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII/ Міністерство освіти і науки України // – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

3. Богуш В. М. Особливості прояву екзаменаційного стресу у студентів ДВНЗ / В. М. Богуш // *YoungScientist*. – 2017. – № 9.1 (49.1). – С. 1 – 4

4. Діомідова Н. Ю. Психічні стани успішних та неуспішних студентів у ситуації іспиту / Н. Ю. Діомідова // *Психологія і особистість*. – 2016. – № 1 (9). – С. 119 – 128

5. Доскин В. А., Лаврентьева Н. А., Мирошников М. Н. Тест дифференцированной самооценки функционального состояния / В. А. Доскин, Н. А. Лаврентьева, М. Н. Мирошников // *Вопросы психологии*. – 1973. – №6. – С. 5 – 6

6. Заика Е. В., Зимовин А. И. Методики исследования эмоциональной сферы человека / Е. В. Заика, А. И. Зимовин // *Учебно-методическое пособие*. – Харьков: “ПромАрт”. – 2018. – С. 260

7. Зарицька В. В. Усвідомлення власних емоцій як чинник розумної поведінки / В. В. Зарицька // *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Психологія*. – 2015. – Т. 20. – Вип. №1 (35). – С.41 – 51

8. Ігумнова О. Б. Модель та програма психокорекції негативних психічних станів студентів ВНЗ / О. Б. Ігумнова // *Вісник Національного університету оборони України*. – 2013. – № 5 (36). – С. 215–221

9. Кондрашова Л. В. Емоційна домінанта підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності / Л. В. Кондрашова // *Рідна школа*. – 2010. – № 7–8. – С. 14–19

10. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності / М. А. Кузнецов, К. І. Фоменко, О. І. Кузнецов // *Харків: ХНПУ*. – 2015. – С. 338

11. Лис Ю. С. Дослідження функціонального стану студентів у процесі навчання / Ю. С. Лис // *Збірник*

наукових праць Харківського університету Повітряних Сил. – 2016. – № 3(48). – С. 208–211

12. Льюдокова Г. М., Панфилов А. Н. Психические состояния студентов в усложненных условиях учебной деятельности / Г. М. Льюдокова, А. Н. Панфилов // *Концепт*. – 2013. – Спецвыпуск № 01. – С. 19–29

13. Неклюенко О. В. Динаміка емоційних проявів як механізм адаптації першокурсників з особливими потребами до навчання / О. В. Неклюенко // *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету “Україна”*. – 2012. – № 5. – С. 150–155

14. Олексенко В. М. Технологія проведення студактивних занять. Нові технології навчання / В. М. Олексенко // *Науково-методичний збірник*. – Київ: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. 2010. – Вип. 63. – С. 39–43

15. Рокотянська Л. О. Деякі аспекти психолого-педагогічної характеристики студентів з особливими освітніми потребами / Л. О. Рокотянська // *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. – 2013. – № 10. – С. 238–250

16. Al-Sheeb B. A., Abdulwahed M. S., Hamouda A. S. (2018), “Impact of first-year seminar on student engagement, awareness, and general attitudes toward higher education”, *Journal of Applied Research in Higher Education*, no. 10(1)

17. Hewson E. R. F. (2018), “Students’ emotional engagement, motivation and behavior over the life of an online course: reflections on two market research case studies”, *Journal of Interactive Media in Education*, no. 1 (10), pp. 1 – 13, available at: <https://doi.org/10.5334/jime.472>

18. Khan-Woehle S. (2015), “Emotional ability among college students: an exploration of gender differences”, *Journal of Young Investigators*, no. 29(4), p. 18 – 23

19. Lee R. A., Jung M. E. (2018), “Evaluation of anm Health App (De

Stressify) on university students' mental health: pilot trial. *jmir mental health*, no. 5(1), available at: doi: 10.2196/mental.8324

20. Morales-Rodríguez F. M., Espigares-López I., Brown T., Pérez-Mármol J. M. (2020), "The Relationship between psychological well-being and psychosocial factors in university students", *"Intj environ res public health"*, no. 17(13), available at: 10.3390/ijerph17134778

21. Munoz D. A., Tucker C. S. (2014), "Assessing students' emotional states: an approach to identify lectures that provide an enhanced learning experience", 16th International conference on advanced vehicle technologies; 11th International conference on design education; 7th Frontiers in biomedical devices (proceedings of the ASME design engineering technical conference), American Society of Mechanical Engineers (ASME), vol.3, available at: <https://doi.org/10.1115/D-ETC2014-34782>

22. Sithole A., Chiyaka E. T., McCarthy P., Mupinga D. M., Bucklein B. K., Kibirige J. (2017), "Student attraction, persistence and retention in stem programs: successes and continuing challenges", *"Higher Education Studies"*, no. 7 (1), pp. 46 – 59

References:

1. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine(2018), "About Amendments to the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 30, 2015", no 1187, no 347, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347-2018-%D0%BF#n10> (Accessed 16 August 2020)

2. Ministry of Education and Science of Ukraine (2017), "About education: law of Ukraine of 05.09.2017 № 2145-VIII, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (Accessed 16 August 2020)

3. Bogush V. M. (2017), "Peculiarities of examination stress in students of higher educational institutions", *"Young Scientist"*, no.9.1 (49.1), pp. 1 – 4

4. Diomidova N. Yu.(2016), "Mental states of successful and unsuccessful students in the exam situation", *"Psychology and personality"*,no.1 (9),pp. 119 – 128

5. Doskin V. A., Lavrentyeva N. A., Miroshnikov M. N. (1973), "Differentiated self-assessment test of functional state", *"Psychology issues"*, no. 6, pp. 5 – 6

6. Zaika E. V., Zimovin A.I. (2018), "Methods of research of the emotional sphere of a person: teaching aid", Kharkiv: "PromArt", p. 260

7. Zarytska V. V. (2015), "Awareness of their own emotions as a factor of reasonable behavior", *"Bulletin of ONU named after II Mechnikov. Psychology"*, t. 20, no. 1 (35), p.41-51

8. Igumnova O.B. (2013), "Model and program of psychocorrection of negative mental states of university students", *"Bulletin of the National University of Defense of Ukraine"*, no. 5 (36), pp. 215 – 221

9. Kondrashova L. V. (2010), "Emotional dominant of preparation of future teachers for professional activity", *"Native school"*, no. 7 – 8, pp. 14 – 19

10. Kuznetsov M. A, Fomenko K. I, Kuznetsov O.I (2015), "Mental states of students in the process of educational and cognitive activities", Kharkiv: KhNPU, p. 338

11. Lys Yu. S. (2016), "Research of the functional state of students in the learning process", *"Collection of scientific works of Kharkiv University of the Air Force"*, no. 3 (48), pp. 208 – 211

12. Liudokova G. M, Panfilov A. N. (2013), "Mental states of students in the complicated conditions of educational activity", *"Concept"*, Special issue, no. 01, pp. 19 – 29

13. Neklyuenko O. V. (2012), "Dynamics of emotional manifestations as a mechanism of adaptation of freshmen with special learning needs", *"Collection of scientific works of the Khmelnytsky Institute of Social Technologies of the University "Ukraine"*, no. 5, pp. 150 – 155

14. Oleksenko V. M (2010), "Technology of conducting student classes",

- “New learning technologies. Scientific and methodical collection”. Kyiv: Institute of Innovative Technologies and Content of Education of the Ministry of Education and Science of Ukraine, no. 63, pp. 39-43
15. Rokotyanska L. O. (2013), “Some aspects of psychological and pedagogical characteristics of students with special educational needs”, “Current problems of education and upbringing of people with special needs”, no. 10, pp. 238 – 250
16. Al-Sheeb B. A., Abdulwahed M. S., Hamouda A.S. (2018), “Impact of first-year seminar on student engagement, awareness, and general attitudes toward higher education”, “Journal of Applied Research in Higher Education”, no. 10(1)
17. Hewson E. R. F. (2018), “Students’ emotional engagement, motivation and behaviour over the life of an online course: reflections on two market research case studies”, “Journal of Interactive Media in Education”, no. 1 (10), pp. 1 – 13, available at: <https://doi.org/10.5334/jime.472>
18. Khan-Woehle S. (2015), “Emotional ability among college students: an exploration of gender differences”, “Journal of Young Investigators”, no. 29(4), p. 18 – 23
19. Lee R. A., Jung M. E. (2018), “Evaluation of anmHealth App (DeStressify) on university students' mental health: pilot trial. jmir mental health”, no. 5(1), available at: doi: 10.2196/mental.8324
20. Morales-Rodríguez F. M., Espigares-López I., Brown T., Pérez-Mármol J. M. (2020), “The Relationship between psychological well-being and psychosocial factors in university students”, “Int j environ res public health”, no. 17(13), available at: 10.3390/ijerph17134778
21. Munoz D. A., Tucker C. S. (2014), “Assessing students' emotional states: an approach to identify lectures that provide an enhanced learning experience”, 16th International conference on advanced vehicle technologies; 11th International conference on design education; 7th Frontiers in biomedical devices (proceedings of the ASME design engineering technical conference), American Society of Mechanical Engineers (ASME), vol. 3, available at: <https://doi.org/10.1115/D-ETC2014-34782>
22. Sithole A., Chiyaka E. T., McCarthy P., Mupinga D. M., Bucklein B. K., Kibirige J. (2017), “Student attraction, persistence and retention in stem programs: successes and continuing challenges”, “Higher Education Studies”, no. 7 (1), pp. 46 – 59

Стаття надійшла до редколегії 28.08.2020